

„Wilk nie jest zwierzęciem zięjącym nienawiścią, ani też nie jest maskotką do przytulania; nie jest ani niebezpieczny, ani sympatyczny. Jest po prostu jednym z wielu interesujących gatunków prześladowanych przez człowieka od stuleci, który potrzebuje miejsca do życia.”

Struktura socjalna i pokarm wilka

Pierwsze kopalne szczątki wilka pochodzące z epoki plejstocenijskiej znaleziono w jaskiniach Wyżyny Krakowsko- Wieluńskiej, Sudetów, Tatr i na Rzeczoższczyźnie.

Obecnie na terenie Polski występują jeden gatunek wilka- Wilk szary *Canis lupus L.* który jest największym przedstawicielem psowatych (*Canidae*) w Europie. Drapieżniki te żyją w grupach rodzinnych zwanych watahami. Składają się one najczęściej z 4-6 osobników, czyli jednej pary rodzicielskiej i ich potomstwa. Czasami do watahy przyłączają się młode z poprzedniego roku lub osobnik niespokrewniony. Wilki samotne są chore albo stare. Także młode poszukujące partnera i terytorium do życia wędrują poza watahą.

Samica (wadera) rodzi tylko raz w roku na przełomie kwietnia i maja około 5-6 szczeniąt. Liczebność ich spada a powodu wycieńczenia, głodu czy chorób. Do zimy przeżywają średnio dwa szczeniata na nizinach i jedno w górach.

Podstawowym pokarmem wilków w Polsce są zwierzęta kopytne. Podczas badań Stowarzyszenia dla natury „Wilk” prowadzonych w latach 2002-2009 stwierdzono, że stanowią one 94,8 % całkowitej biomasy konsumowanej żywności. Największą liczebność wykazują kolejno: sarny(42,8%), dziki (22,6%), jelenie (22,2%), oraz w niewielkim procencie zające, lisy, borsuki, bobry, krety i drobne gryzonie. Zwierzęta domowe wliczając psy i koty stanowią 1%. Wilki wybierają osobniki młodociane i słabsze wśród jeleni i dzików. Wybór zwierząt w dobrej lub złej kondycji zależy od czynników środowiskowych takich jak: ukształtowanie terenu, struktura lasu, pory roku i warunki klimatyczne. Zwłaszcza zimą polują one na większą liczbę osobników, nawet tych niedostępnych w warunkach normalnych. Zwierzęta domowe są łatwym łupem drapieżnika, gdyż nie wykształciły swoistych mechanizmów obronnych

WYSTĘPOWANIE I MONITORING WILKA

Wielkość populacji wilka na terenie naszego kraju liczy ok 750 osobników. Występują głównie w kompleksach leśnych na północnym wschodzie, Karpatach oraz rozległych lasach nizinnej części Polski Zachodniej.

Terytoria zajmowane przez każdą watahą mają różną wielkość zależną od liczebności zwierząt kopytnych. Na terenie Polski osiąga on od 150 km² w górach do 350 km² na nizinach. Średnie zagęszczenie wilków w górach to 1,5-4 osobników/100 km² a w lasach nizinnych wynosi około 2-2,5 osobników/100 km². Istotą ich terytorializmu jest głównie ochrona zasobów pokarmowych.

Wilki chętnie zamieszkują lasy gospodarcze. Jednakże jako miejsce wychowu młodych wybierają rezerваты, chronione części parków narodowych i poligony wojskowe, gdzie gospodarka leśna nie jest dobrze rozwinięta. Miejsce im występowania zmienia się, ponieważ drapieżniki te potrafią przemieszczać się kilkadziesiąt kilometrów dziennie w poszukiwaniu pokarmu. Osiedlają na czas wychowywania potomstwa wybierając miejsca dalekie od ludzkich osad. Warunkiem koniecznym ich ostoji jest dostęp do wody, piaszczyste tereny w których wykopią nory osłonięte drzewami przed niebezpieczeństwami.

Od 2001 roku prowadzone są badania nad liczebnością populacji wilka na Zachód od Wisły. Członkowie Koła Naukowe Przyrodników wzięli udział w monitoringu osobników na terenie Puszczy Bydgoskiej na poligonie wojskowym w okolicy Torunia.

Inwentaryzacja prowadzone są najczęściej przez leśniczych i składają się z liczeń zimowych, polegających na obserwacji tropów na śniegu, oraz notowania zauważonych śladów drapieżników na piasku lub w błocie. Wyniki zapisuje się w specjalnych formularzach, tzw. kartach monitoringu wilków. Tropy wilka łatwo pomylić ze śladami dużego psa. Ślad dorosłego drapieżnika ma długość (z pazurami) 10 - 13 cm, szerokość 8 - 10 cm i posiada charakterystyczny X w przestrzeni między opuszkami palców. Przednia łapa jest dłuższa i szersza o ok. 0.5-1 cm od tylniej oraz ma poduszkę o sercowatej podstawie. Trop psa jest szerszy i mniej regularny. Ponadto sposób chodu wilka jest szczególny. Pojedynczy osobnik „sznuruje”, czyli idzie w linii prostej. Nieliniowy trop zwierzęcia nazywamy „trottem”. Monitorując wilki szuka się również odchodów zwierzęcia, w których są szczątki ich ofiar, m.in. sierść oraz inne obserwacja pomocne do ich identyfikacji.

Dzięki pomocy Stowarzyszenia dla natury „Wilk” mieliśmy okazję tropić populację wilka szarego. Podczas naszej wyprawy na początku marca zaobserwowaliśmy tropy watahy wzdłuż piaszczystej ścieżki leśnej. Fotografowaliśmy rozmiary śladów oraz zauważone odchody. Dodatkowo pośród trawy odnaleźliśmy żuchwę młodej sarny. Obecne na niej ślady zębów potwierdziły, że była ofiarą drapieżnika. Biorąc pod uwagę porę roku

była to najprawdopodobniej wilcza para, lub 3 osobniki. Zwierzęta te najpewniej przemieszczały się w poszukiwaniu jedzenia.

ZAGROŻENIA I OCHRONA WILKA NA TERENIE POLSKI

W latach 50 prowadzono ogólnopolską akcję zwalczania drapieżników, przez to populacja gwałtownie się zmniejszyła. Brutalna polityka łowiecka pozwalała na polowania oraz wykradanie młodych z nor i wychowywanie ich dla późniejszych odszkodowań. Drapieżnik ten był również cennym łupem łowieckim. Dzisiaj na wilki również czyha niebezpieczeństwo ze strony człowieka. Przyczynami ich śmiertelności, głównie na terenie zachodniej Polski są m.in. celowe nielegalne odstrzały, wypadki na drogach, kłusownictwo na dzikie zwierzęta kopytne, których ofiarami padają również wilki. Zależność człowiek-wilk doskonale określił Okarma mówiąc: „Właściwie to człowiek stworzył wilka – wykreował w swojej świadomości taki obraz tego zwierzęcia, który odzwierciedlał nie tylko rzeczywistość, co uczucia i wyobrażenia samego człowieka. Powstał obraz tak ponury, że chyba żadnego innego drapieżnika nie otacza przez wieki taka nienawiść ludzi, jak wilka.” Na śmiertelność wpływają również czynniki naturalne których najistotniejszymi są śmierć z niedożywienia i konflikty międzyosobnicze, z czego ofiarami w większości padają młode oraz choroby pasożytnicze.

W roku 1998 Wilk szary został objęty ochroną w całej Polsce. Akty prawne regulujące ich status to *Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody* oraz *Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 28 września 2004 r. w sprawie gatunków dziko występujących zwierząt objętych ochroną*.

Zgodnie z nimi drapieżniki te objęte są ochroną ścisłą. Oznacza to, że zabronione jest ich zabijanie (poza szczególnymi przypadkami, gdy zezwolenie wyda Minister Środowiska), chwywanie, okaleczanie, przetrzymywanie, niszczenie nor i wybieranie z nich szceniąt, przechowywanie a także sprzedaż skór i innych fragmentów martwych osobników bez odpowiedniego zezwolenia. Wyjątkami są odłowy zwierząt, które potrzebują opieki weterynaryjnej, oraz konieczność przeniesienia tych zabłąkanych w pobliżu siedzib ludzkich.

Wilk jako gatunek rzadki w Polsce został umieszczony w obu dotychczasowych wydaniach *Polskiej czerwonej księgi zwierząt* oraz na *Czerwonej liście gatunków zagrożonych i ginących w Polsce*, a także na czerwonej liście gatunków zagrożonych w Karpatach.

W świetle Dyrektywy Siedliskowej wilk jest gatunkiem priorytetowym i powinien zostać objęty ochroną w ramach obszarów Natura 2000. Sprzeciw leśników budzi zbyt duża powierzchnia terenów przeznaczona pod ten program. Jednak należy pamiętać, że liczne inwestycje oddziaływać pomagają chronić przed działaniami naruszającymi jego strukturę. Dotyczy to szczególnie poligonów, które przyciągają entuzjastów sportów motorowych (quadów).

Populacje w Zachodniej Polsce, czyli także te na terenie Puszczy bydgoskiej, zostały zakwalifikowane przez Komisję Europejską jako krytycznie zagrożone. Pomimo zauważalnego wzrostu tych drapieżników, ich liczebność jest zbyt mała i rozproszona by przetrwać przez dłuższy okres czasu. Trudno przewidzieć rozwój populacji wilka w następnych latach na obszarze Polski wśród tylu otaczających ich zagrożeń. By je chronić należy podejmować rozważne decyzje i nie powielać błędów sprzed wcześniejszych lat.

Literatura:

Nowak S., Mysłajek R. W. 2011. Wilki na zachód od Wisły. Stowarzyszenie dla Natury „Wilk”, Twardorzeczka

Nowak S., Mysłajek R. W. 2006. Poradnik ochrony zwierząt hodowlanych przed wilkami. Stowarzyszenie dla Natury „Wilk”, Twardorzeczka

Bereszyński A. 1998. Wilk (*Canis lupus* Linnaeus, 1758) w Polsce i jego ochrona. Wydawnictwo AR w Poznaniu, Poznań.

Okarma H. 1992. Wilk. Monografia przyrodniczo-łowiecka. Nakładem Autora, Białowieża.

Kowalski Z. (1953 b): Wilk i jego zwalczanie. PWRiL, Warszawa

Jędrzejewski W., Nowak S., Schmidt K., Jędrzejewska B. 2002. Wilk i ryś w Polsce- wyniki inwentaryzacji w 2001 roku. Kosmos 51: 491-499.

Nowak S., Mysłajek R., Kłosińska A., Gabryś G. 2011. Diet and prey selection of wolves *Canis lupus* recolonising Western and Central Poland. *Mammalian Biology* 76: 709-715

Głowaciński Z. (red.). 2001. Polska czerwona księga zwierząt. Kręgowce. PWRiL, Warszawa.

Nowak S., 2012, Monitoring wilka (rozpoznawanie tropów) Materiały szkoleniowe Stowarzyszenia dla Natury „Wilk”